

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra slavistiky

Sekce ukrajinistiky

Projev feminismu a počátky ženského hnutí v české a ukrajinské
literatuře

(Karolina Světlá a Olha Kobylyjanská)

Bakalářská práce

Vypracovala: Vita Semalit

Vedoucí: Mgr. Radana Merzová Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, dne

podpis

Poděkování

Rada bych poděkovala Mgr. Radaně Merzové Ph.D. za konzultace a cenné rady, které mi během psaní bakalářské práce poskytovala.

Obsah

Úvod	4
1 Nastínění doby.....	6
1.1 Začátky ženského hnutí na západní Ukrajině	6
1.2 Ženská hnutí v českých zemích v 1. polovině 19. století	7
1.3 Vzdělání dívek v českých zemích ve 2. polovině 19. století	11
1.4 Spolky na západní Ukrajině.....	13
1.5 Spolky v českých zemích	15
2 Olha Kobyljanská a Karolina Světlá, jejich tvorba	19
2.1 Ukrajinská literatura druhé poloviny 19. století	19
2.2. Olha Kobyljanská	20
2.2.1 Člověk.....	24
2.2.1.1 Děj	24
2.2.2 Carevna	26
2.2.2.1 Děj	27
2.3 Česká literatura v 2. polovině 19. století	29
2.4 Karolina Světlá	30
2.4.1 Frantína	32
2.4.1.1 Děj	32
2.4.2 Kantůrčice.....	33
2.4.2.1 Děj	34
3 Komparace obsahu a života Olhy Kobyljanské a Karoliny Světlé	35
Závěr.....	38
Bibliografie	39
Resumé.....	42

Úvod

V dnešním světě jsou kultura a veřejný prostor obecně stále více naplňovány feministickou tematikou. Feminismus je ideologie, která usiluje o zrovnoprávnění politických, ekonomických, osobních a sociálních práv žen. Zjednodušeně řečeno, feminismus je boj proti diskriminaci žen ve společnosti. V posledních desetiletích se myšlenky feminismu i přes rozostření a různorodost trendů stávají stále populárnějšími, a to zejména mezi mladými ženami. Podívejme se tedy na historii a samotný vývoj feministického hnutí a na to, jak se myšlenka rovných volebních práv proměnila v excentrické obviňování většiny mužů z "utlačování" žen na Ukrajině a v českých zemích Rakouska-Uherska.

V této práci se zaměřím především na 2. polovinu 19. století, v níž proběhly výrazné změny ve formování ženské osobnosti.

Z této doby jsem vybrala dvě známé spisovatelky Olhu Kobyljanskou a Karolinu Světlou. Olhu Kobyljanskou jsem si zvolila především proto, že byla jednou z prvních feministek na Západní Ukrajině a pomocí svých děl do detailu poukázala nerovnoprávnost žen ve společnosti a na jejich potřeby. Ačkoliv se Karolina Světlá neřadí mezi první aktivistky v Českých zemích, za svůj život se věnovala nejen ženské problematice, ale i celého národa.

V této práci se zaměřím na porovnání české a ukrajinské literatury pomocí literární tvorby Olhy Kobyljanské a Karoliny Světlé. Na základě vybraných textů provedu komparaci hlavních postav, jejich osudů a také okolí. Nebude zde chybět i nastínění doby 2. poloviny 19. století v Českých zemích a na Západní Ukrajině. Vedle historického kontextu popíšu život obou autorek a zmíním se o jejich literární tvorbě.

Práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola obsahuje nastínění doby 2. poloviny 19. století v obou již uvedených zemích. Zaměřím se především na postavení žen ve společnosti, jejich vzdělání a na ženské spolky a důvod jejich vzniku jako rozšíření možnosti vzdělání. Druhá kapitola obsahuje popis životních událostí Olhy Kobyljanské a Karoliny Světlé. V druhé části kapitoly zpracuji mnou vybranou literaturu. K popisu jsem zvolila román *Člověk* a román *Carevna*, které jsou řazeny k prvním vydaným textům Olhy Kobyljanské, od Karoliny Světlé jsem vybrala díla z Ještědských románů, v nichž se autorka zaměřuje na venkovskou společnost, *Frantinu* a *Kantůrčici*. Dle vlastní interpretace nastíním děj každého díla a jeho vznik.

Třetí kapitola je věnována porovnání obou autorek jako osobností a jejich textů. Krátce popíšu rozdíly i spojitosti v jejich románech zmíněných ve druhé kapitole. Dále se také krátce věnuji porovnání tehdejšího života na Ukrajině a v Českých zemích.

1 Nastínění doby

První kapitola se zaměřuje na popis projevu feministického hnutí na západní Ukrajině a českých zemích. Součástí je spolková činnost a vzdělávání dívek tehdejší doby.

1.1 Začátky ženského hnutí na Západní Ukrajině

Možnost studovat na univerzitě, účastnit se voleb, zvolit si povolání, dědit, ponechat si po svatbě příjmení, nebo dokonce nosit kalhoty - málokdy se zamýšlíme nad tím, že před sto lety byly ženy o všechny tyto a mnohé další možnosti připraveny.

Proces vzniku ukrajinského feminismu se výrazně liší od proudů a trendů první vlny západoevropského a amerického feminismu. Důvodů je několik, například rozdělení ukrajinských zemí mezi Rakousko-Uhersko a Rusko, národnostní a vzdělanostní otázky, politické změny a nástup socialismu.¹

Hnutí za práva žen na Ukrajině v poslední třetině 19. a na počátku 20. století ještě nebylo politickým hnutím v moderním slova smyslu a obvykle se tedy označovalo jako "ženské hnutí". Jeho požadavky se týkaly především občanských práv žen: práva na vzdělání, profesní činnost a různé formy účasti na veřejném životě. Později se přidal požadavek volebního práva a aktivní účasti na politice dané země.²

Rozvoj feminismu na Ukrajině měl své odlišnosti. Jinak se vyvíjel feminismus na západní Ukrajině, jež byla součástí Rakousko-Uherska, jinak vypadal feminismus v Naddněpříjsku, oblasti spadající pod carské Rusko.³

Na západní Ukrajině byl politický život svobodnější než na východě, což otvíralo větší možnosti právě pro ženy. I zde však byla situace v boji za práva komplikovaná, neboť západní Ukrajinci byli nejprve součástí Habsburské říše a po roce 1918 se stali součástí

¹ ПОТАПЮК, Лілія. Жіночий рух та освіта на Західній Україні: Історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехнічного інституту: Гуманізація і гуманітаризація технічної освіти* [online]. 2010, (6), 15-19 [cit. 2023-05-07]. ISSN 1997-9266. Dostupné z: <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/QgrcJHrtsHhDpSCFIQMXWJMPTfmwkpWfmtl?projector=1&messagePartId=0.1>.

² Тамéж.

³ КОВАЛЬЧУК, Олена, ПОТАПЮК, Лілія. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19 - початок 20 століття). *Людинознавчі студії: Педагогіка* [online]. 2017, (5/37), 11 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: 1url.cz/brmYC.

Polska. V těchto podmínkách ukrajinské ženy nepovažovaly ženskou emancipaci za oddělenou od národního osvobození a zapojily se do boje.⁴

Natalija Kobrynska a Olha Kobyljanská jsou považovány za první ukrajinské feministky, které formulovaly obecnou koncepci boje za profesní seberealizaci žen a občanská práva. Sofie Okuniewská-Moračevská, která získala lékařské vzdělání ve Švýcarsku, se stala první západoukrajinskou lékařkou. V ženském hnutí spolupracovala s Natalií Kobrynskou. Pro posílení a politizaci ukrajinského ženského hnutí v Haliči byla důležitá účast ženského oddílu ukrajinských střelců Sič pod vedením Oleny Stěpanivové v první světové válce.

Feminismus na západní i naddněpropetrovské Ukrajině přešel na počátku 20. století z kulturního a sociálního ženského hnutí do politické fáze, ale jeho další vývoj se v obou částech Ukrajiny lišil.

1.2 Ženská hnutí v českých zemích v 1. polovině 19. století

Feministické hnutí v českých zemích bylo od samého počátku spjato s národním programem, zatímco v zemích západní Evropy se jednalo o samostatný boj za rovnoprávnost žen. Tento rozdíl je za jeden z důvodů pozdějšího prosazování ženských práv. Zároveň se tím také vysvětluje i větší spolupráce žen s muži, která ne vždy byla brána pozitivně. Podle Pavly Buzkové, české spisovatelky, novinářky a političky, ženy příliš spoléhaly na pomoc muže, než aby svá práva bránily samy. České ženy chtěly lepší život nejen pro sebe, ale i pro celý národ.⁵

První vlna feministického hnutí (od 19. století do počátku 20. století) dosáhla řady úspěchů, ale nikoliv výrazných změn. Za definitivní přelom se považuje první i druhá světová válka, jelikož ženy v době, kdy muži museli být na frontě, začaly vykonávat většinu profesí, a to i těch, které do této doby byly považovány za čistě mužské. Po skončení druhé světové války bylo na ženu pohlíženo jinak. Žena byla chápána jako osobnost samostatného působení ve veřejném životě.

⁴ КОВАЛЬЧУК, Олена, ПОТАПЮК, Лілія. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19 - початок 20 століття). *Людинознавчі студії: Педагогіка* [online]. 2017, (5/37), 11 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: 1url.cz/brmYC.

⁵ ВАХЕНСКА́, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. str. 10.

V 2. polovině 19. století se postavení žen ve společnosti příliš neliší od 1. poloviny, ale byly patrný pokroky ve sféře vzdělávání.⁶

Celkově se 19. století považovalo za dobu převratných změn ve společnosti. Byla zasažena prostředí velké politiky, životního stylu a také otázka žen.

Obraz dívky v té době spočíval ve schopnostech vychovat děti a postarat se o domácnost. Žena neměla možnost nesouhlasit se svým mužem. Vdanou ženu zastupoval manžel jako zákonný zástupce. I když mnoho žen chtělo mít možnost uplatnění na trhu práce, možnost volebního práva, stejně většina považovala manželství za svůj životní cíl. Byly i dívky, které podporovaly ženské hnutí, ale jejich aktivita se změnila okamžitě potom, co se provdaly.⁷

Proč tomu tak bylo? Ženy se pravděpodobně bály být neprovdané, protože to obnášelo velké potíže. Taková žena byla ve společnosti zařazena mezi „staré panny“, i když jí bylo například jen 19 let. Maria Červinková – Riegrová (česká spisovatelka, libretistka a básnířka) říkala: „Jest mi přece jen 19 let, ale já se mám za vysloužilou, mám se za starou, pro kterou více tento život není. Myslím, že mne lidé považují za starou matronu.“⁸ Osud takových žen byl těžký, obvykle žily u příbuzných nebo u bratra či sestry a vykonávaly práce vychovatelek a služebných. Také to byl jeden z důvodů, proč představitelky ženského hnutí bojovaly o možnost vzdělání dívek. Jako příklad samostatnosti byly uváděny ženy neprovdané či vdovy, které se o sebe byly nuceny postarat samy a svoji situaci musely řešit.⁹

Ženské emancipační boje v různých zemích jsou si svým cílem a formou dost podobné, i když dozrávají a projevují se v různých historických obdobích. Feminismus však nevytvořil jednotnou ideologii; jeho projevy vždy měly a stále mají výrazné národní a geografické zbarvení.

Je známo, že úroveň vzdělání žen byla v této době velmi nízká. Většina společnosti potřebovala osvětu ve smyslu pochopení potřeby vzdělání a specifického povolání. Na druhé

⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 10-20.

⁷ Tamtéž str. 10-20.

⁸ Tamtéž str. 24.

⁹ Tamtéž str. 24.

straně jim obtížná socioekonomická situace a životní podmínky znemožňovaly přístup ke vzdělání. Stávající systém neprospíval vzdělávacímu pokroku žákyň.¹⁰

Západní Ukrajina měla asi 4 % ukrajinských škol a vůbec žádné ukrajinské univerzity. V době neexistence vlastního státu však právě ukrajinské spolky a sdružení zaplnily mezeru, kterou měly vyplnit státní instituce.¹¹

V polovině 19. století byla na Ukrajině patrna větší poptávka po vyšším vzdělání žen. Koneckonců ženám byla vysokoškolská studia zapovězena. Problém vysokoškolského vzdělání žen se stal středem zájmu společenského a pedagogického hnutí 60. let 19. století: kromě diskusí o způsobech jeho rozvoje vznikaly četné komise, vládě byly předkládány projekty a žádosti zabývající se vyšším vzděláním. Vláda byla nucena k ústupkům.

V roce 1825 sestry Vasyljanky ve Slovitu (mnišky Řádu svatého Vasylja Velikého, OSBM (Ordo Sancti Basilii Magni)), představily první národní školu pro dívky.¹²

Sestry Vasyljanky zakládaly a podporovaly ukrajinské vzdělávací instituce, vzdělávaly děti, mládež i dospělé dle aktuálních potřeb lidu a historických požadavků. Vasyljanky slovanského kláštera organizovaly soukromé přípravné kurzy, jejichž absolventi mohli skládat přijímací zkoušky na gymnázia, učitelské semináře nebo odborné školy.¹³

Také sestry Redemptoristky v Javorovském klášteře se aktivně podílely na vzdělávací činnosti. V roce 1847 založily dívčí školu, kde se vyučovaly stejné předměty jako v městských školách, organizovaly učitelský seminář (1906), který byl koncipován jako ukrajinská škola pro ukrajinské děti, a časem i internátní školu.¹⁴

Celkově středoškolské a vysokoškolské vzdělání žen v Haliči bylo velmi neuspokojivé. Přestože neexistoval přímý zákaz, aby ženy navštěvovaly univerzitní přednášky, potřebovaly pokaždé zvláštní povolení ministra školství. V praxi se to rovnalo zákazu. Každoročně ženy žádaly vládu o povolení navštěvovat univerzitu alespoň jako posluchačky, vždy byla jejich žádost vyřízena v jejich neprospěch. Tyto ženy tedy byly nuceny pokračovat ve vysokoškolském studiu mimo Rakousko, ale ani vysokoškolský diplom ze zahraničí jim žádná práva nezajistil.

¹⁰ ПОТАПЮК, Лілія. Жіночий рух та освіта на Західній Україні: Історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехнічного інституту: Гуманізація і гуманітаризація технічної освіти* [online]. 2010, (6), str. 15-19 [cit. 2023-05-07]. ISSN 1997-9266. Dostupné z: <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/QgrcJHrtsHhDpSCFIQMXWJMPTfmwkpWfml?projector=1&messagePartId=0.1>.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž.

Na počátku roku 1891 vzniklo mezi rakouskými Němci, Čechy a Ukrajinci jednotné hnutí požadující rozšíření práv žen na vzdělání. V roce 1897 dostaly ženy možnost navštěvovat univerzitu jako mimořádné studentky. Vláda však pro ženy nezajistila odpovídající středoškolské vzdělání, a tak se jediným východiskem z této situace staly soukromé střední školy s gymnaziálními osnovami. Jediným východiskem z této situace zůstávaly soukromé ženské střední školy s gymnaziálními osnovami. Tyto vzdělávací instituce byly organizovány proto, aby vyplnily mezeru mezi základním a vyšším vzděláním žen. Jejich absolventky ale mohly nastoupit na vysoké školy až po složení maturitní zkoušky na některém ze státních gymnázií.¹⁵

Podle výnosu ministra náboženství a školství (1900) byly zřízeny částečné střední školy - ženská lycea s šestiletým studiem. Dívky si mohly doplnit středoškolské vzdělání dvěma způsoby: na soukromých ženských gymnáziích nebo na státních středních školách jako platící studentky. Obsah vzdělávání na lyceích měl podobný charakter jako na reálných gymnáziích. Učební osnovy těchto institucí byly přijímány samostatně na základě plánu schváleného ministerstvem. Po maturitní zkoušce neměli maturanti lyceí na rozdíl od gymnazistů nárok na vstup na vysokou školu. Proto byla lycea často reorganizována na skutečná ženská gymnázia. Teprve v roce 1905 se počet veřejných i soukromých ženských vzdělávacích institucí zvýšil, například v Kyjevě, Charkově, Oděse a dalších městech.

Dne 20. června 1906 bylo se souhlasem ČSR otevřeno první ukrajinské dívčí soukromé gymnázium, kde měli na starosti vyučovat hodně předmětů Vasylyjanky. Gymnazium byl klasického typu, proto pozornost byla zdůrazněna na vyučování jazyků (němčiny, francouzštiny, polštiny a jiný). Pusobení trvalo ve Lvově až do roku 1939, která zpočátku přijímala uchazečky, které nepocházely z města Lvov, a nabízela jim ubytování v klášteře. Později byly přijímány i místní dívky.¹⁶

Po reformě ministerstva školství ze 14. 6. 1912 bylo vzdělávání na ženských lyceích rozděleno na nižší (čtyřletý) a vyšší (dvouletý) stupeň. Pro studentky lyceí, které chtěly pokračovat ve studiu na vysokých školách, byly organizovány dvouleté kurzy, které je připravovaly na maturitu. Z hlediska počtu žen ve středoškolském vzdělávání patřila Halič k nejvýznamnějším regionům Rakouska-Uherska. Ve školním roce 1912 - 1913 bylo z celkového počtu 4417 studentek rakouských středních škol 3064 (69,4 %) z Haliče. Soukromé

¹⁵ПОТАПЮК, Лілія. Жіночий рух та освіта на Західній Україні: Історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехнічного інституту: Гуманізація і гуманітаризація технічної освіти* str. 15-19.

¹⁶ Tamtéž.

lyceum Ruského dívčího ústavu v Przemyslu a Reálné gymnázium SSR. Basiliky ve Stanislawowě.¹⁷

Vzdělávací instituce, které existovaly ve 2. polovině 19. a na začátku 20. století, nemohly uspokojit rostoucí potřeby společnosti, protože uzavřené třídní ústavy, instituty a diecézní školy byly dostupné pouze dcerám šlechticů, úředníků a duchovních. Na Ukrajině jich však bylo příliš málo a zahrnovaly jen malý počet dívek. Vzdelávání žen zůstávalo převážně v domácím prostředí a o vzdělávání venkovanek nemohla být řeč vůbec. Před reformami v 60. letech 19. století neexistoval ani v Rusku, natož v ukrajinských zemích žádný systém středního vzdělávání žen: ústavy pro šlechtičny byly v nejlepším případě "pokročilé" základní školy.¹⁸

Časem se v ukrajinské společnosti objevovalo stále více žen, které projevovaly nový typ chování. Usilovaly o vyšší vzdělání, navštěvovaly otevřené veřejné přednášky a cestovaly za studiem do zahraničí. Tyto ženy aktivně působily jako učitelky v tradičních i nedělních školách, stávaly se lékařkami a přijímaly mužské profese: překladatelky, novinářky, prodavačky, knihovnice atd. "Nové" ženy se také aktivně zapojovaly do revolučních aktivit.¹⁹

1.3 Vzdělání dívek v českých zemích ve 2. polovině 19. století

Ještě v 1. polovině 19. století vzdělání dívek z měšťanských vrstev probíhalo v domácích podmínkách s přispěním vychovatelů. Cílem takového vzdělání bylo úspěšně připravit dívku na roli manželky, matky a hospodyně. Také se kladl velký důraz na reprezentaci manžela a domova.²⁰

O rozvoji dívčích škol ale můžeme mluvit dříve. První pokusy o institucionální vzdělání pro dívky se datuje do 70. let 18. století. 6. prosince 1774 byl pro všechny země monarchie vydán *Všeobecný školní řád*, to znamenalo zavedení povinné docházky a vytvoření nového systému nižšího školství. V následujícím roce bylo zákonem stanoveno, že všude, kde jsou pro to vhodné podmínky, musí být zprovozněny dívčí školy. Samozřejmě výuka byla zaměřena na ruční práci.²¹

K celkovým změnám ve školství došlo v roce 1848. V tomto roce nastoupil nový panovník a byl odvolán kancléř Metternich. Očekávalo se zlepšení národního života v kulturní

¹⁷ ПОТАПЮК, Лілія. Жіночий рух та освіта на Західній Україні: Історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехнічного інституту: Гуманізація і гуманітаризація технічної освіти* str. 15-19.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ ВАХЕНСКА, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 10-20.

²¹ Tamtéž str. 9.

i politické sféře. Naděje lidu trvala krátce. 31. prosince 1851 byly vyhlášeny Silvestrovské patenty, jimiž byl nastaven tzv. neabsolutismus, jinak nazývaný Bachův absolutismus.²²

Dokonce byla zavedena komise, která zajišťovala místnosti studia a kvalitu učebního materiálu. V tomto roce byl vyhlášen *Nástin základních zásad pro veřejné vyučování v Rakousku*. V tomto dokumentu se kladl důraz na vzdělání mužů i žen, ale v praxi se o vyšší vzdělání žen nikdo nestaral. Ani mezi ženami nemělo vyšší vzdělání odezvu, bály se nového emancipačního hnutí.²³

Ve výuce se prosazoval český jazyk. Dříve veškerá výuka probíhala v němčině, a tak se veškerý materiál musel přeložit do češtiny. Největší komplikací se stala česká mluvnice, kterou bylo potřeba nově vypracovat. Tímto úkolem se zabýval český lexikograf, lingvista a pedagog Josef Franta Šumavský. Ve výuce se vždy používal jeden jazyk hlavní a druhý vedlejší. Obvykle tím hlavním jazykem byla němčina, tím se vysvětluje neznalost mateřského jazyka.²⁴

Špatná znalost českého jazyka pokračovala od 1. poloviny 19. století až do 90. let. Marie Strettiová sdílí své vzpomínky z roku 1890 v 5. vydání *O starých časech a dobrých lidech*, která nastiňuje úroveň znalostí mateřštiny: „Čeština dívek vypadala pak často uboze. Pamatuji, jak jedna z nich psala své sestřenicí: „Pošly mi tu škatuly.“ Chtěla jsem jí to opravit, ale ona mně velmi přezíravě vysvětlila: „Ale, Manko – já jsem ženská, Růža je ženská, škatule je neživotná, tak musí být všude tvrdé y.“²⁵

2. polovina 19. století přináší ve vzdělání výrazné změny. Pro dívky se začaly budovat odborné a vyšší všeobecné školy. V roce 1874 začaly platit nové studijní osnovy a proběhly v učitelském ústavu. V polovině 70. let 19. století se v Praze nacházelo 18 obecných škol, 1 chlapecká i 1 měšťanská škola pro dívky. Na druhou stranu se změnila pravidla docházky a předměty vyučování pro dívky. V 1868 - 69 byl vydán *Hausnerův zákon* o pravidlech vyučování ve škole. Jako povinné předměty byly kreslení, tělocvik a školní docházka byla rozšířena z šesti let na osm, ale ihned v 1883 vyšla novela, která snížila docházku zase na šest let a zrušila tělocvik a nauku o domácím hospodářství ve formě povinných předmětů.²⁶

²² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 28-52.

²³ Tamtéž. str. 10-20.

²⁴ Tamtéž str. 28-52.

²⁵ Tamtéž str. 10.

²⁶ Tamtéž str. 30-33.

Největší změnu pocítily dívky ve věku 12 – 13 let. V tomto věku opouštěly obecné školy, čímž pro ně skončila povinná školní docházka. Dívky majetnějších rodin měly možnost využít soukromé ústavy nebo zahraniční penzionáty. Jedním takovým ústavem s vlasteneckým charakterem byla škola manželů Svobodových a Anny Tesařové.²⁷

Kromě soukromých ústavů mohly dívky využít spolkové školy, které byly podporované městským zastupitelstvem, a také školy městské, které měly podobu Vyšší dívčí školy (1863).²⁸

Odborné školy, které musely zajistit pro neprovdané dívky nezávislou budoucnost na rodině, byly rozděleny na hospodyňské (Chrudim, Louny, Stěžery a Německý Brod) a průmyslové (škola od Ženského výrobního spolku).²⁹

Závěrečnou etapou ve vývoji vzdělání žen se stalo založení prvního dívčího gymnázia ve střední Evropě roku 1890. Za jeho zakladatelku se považuje Eliška Krásnohorská. Název nesl po etruské a italské bohyni Minervě a oficiálním zřizovatelem byl také spolek Minerva. Veškerá výuka probíhala na dvou místech v Praze a v prvním roce se ke studiu přihlásilo okolo 50 dívek.³⁰

Také se objevila snaha, aby ve školách mohly vyučovat ženy – učitelky, což se podařilo roku 1869. Od této doby mohly podle nových zákonů v dívčích, smíšených a chlapeckých třídách vyučovat tedy i ženy. S tím souvisela významná změna ve vzdělání učitelů a učitelek. Ještě v roce 1806 mohly ženy vyučovat jen na soukromých dívčích školách, a to pouze ruční práce. Ale před tím musela každá žena složit zkoušku u vrchního dozorce a představené Týnské dívčí školy.³¹

1.4 Spolky na západní Ukrajině

Až do počátku 20. století se společenská aktivita žen v Naddniproňštině i na západní Ukrajině prokázala především v dobročinnosti, charitě a opatrovnictví. Projevovala se pořádáním dobročinných večerů a sbírek ve prospěch potřebných, nemocných a chudých studentů. Přestože šlo do jisté míry o formu volnočasovou, "filantropická činnost přešla od obvyklého dávání almužen a tradičního systému darů k vytváření speciálních institucí zaměřených nejen na materiální podporu marginalizovaných skupin obyvatelstva, ale také na jejich zapojení do plnohodnotného občanského života, což svědčí o kvalitativně nové etapě

²⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 30-33.

²⁸ Tamtéž str. 33-40.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž.

vývoje občanské společnosti", můžeme stále hovořit o účasti žen na věcech veřejných ve formách oficiálně uznávaných společností. Koneckonců filantropové, kteří pracují s lidmi potřebnými a znali jejich problémy, pochopili, že je třeba vážných změn ve společenském a politickém životě, a aktivně těmto změnám napomáhali.³²

Vznikly také první sekulární ženské organizace. "Emancipaci ukrajinských žen v Haliči iniciovala Natalija Kobrynska, která založila první Spolek ruských žen ve Stanislavově (1884). Snažila se dát ženskému hnutí elitářský charakter, zaměřit jeho činnost na literární a intelektuální sféru a následně ji nasměrovat do politické sféry.³³

Zvláštní místo ve věci ženské emancipace patří Ivanu Frankovi, který od samého počátku aktivně podporoval myšlenku N. Kobrynské na vytvoření ženského spolku. Podpora Ivana Franka se projevovala nejen v jeho praktické činnosti, ale i v literatuře.³⁴

Světské zájmy, včetně přístupu žen ke vzdělání a politické činnosti na rovnoprávném základě s muži, reprezentoval také *Klub ruských žen* ve Lvově (1893), *Ženský kroužek* v Kolomyji (1893), ženská družstva a další. Je zcela zřejmé, že řada světských spolků byla úzce spjata i s otázkami sociální péče a aktivity žen. Jejich společenské uznání a seberealizace žen mimo rodinu se tak staly etapou na cestě k rozšiřování forem a sfér působení žen ve společnosti a přispěly k organizaci a růstu ženského hnutí, k jeho přechodu od reálné účasti na uspokojování sociálních potřeb k uvědomění si nutnosti sebeorganizace na obranu svých práv.³⁵

Další ženské spolky na západní Ukrajině, které začínaly svoje působení na konci 19. století a pokračovaly začátkem 20. století například: *Ženský spolek* V Horodenci (1894); *Spolek ruských žen* na Bukovině (1894); *Ženský kroužek* v Ternopilu (1896); *Ženská čítárna* v Dolyni (1901). Spolky, které působily ve Lvově například *Ženské společenství* (1908); *Kroužek ukrajinských dívek* založeny 1901 roku a jiný.³⁶

Vznikla také síť ženských institucí vzájemné pomoci, jejichž hlavním úkolem bylo pomáhat ženám při hledání zaměstnání, poskytovat jim přístřeší a půjčky, pomáhat jim řešit problémové záležitosti a zajišťovat sociální ochranu. Takový charakter měly ženské

³² КОВАЛЬЧУК, Олена, ПОТАПЮК, Лілія. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19 - початок 20 століття). *Людознавчі студії: Педагогіка* [online]. 2017, (5/37), str.11 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: 1url.cz/brmYC.

³³ Tamtéž str. 62-68.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

organizace v Haliči, například *Společnost pro péči o služebné a dělníky*, *Společnost pro prázdné domy* nebo *Společnost pro péči o děti a mládež*.³⁷

Zvláště patrná byla účast žen v nevládní organizaci *Prosvita* a v politických stranách, které si sice nekladly přímé feministické cíle, ale přispěly k růstu společenské aktivity žen a k jejich rychlému zapojení do veřejného života.³⁸

Je zřejmé, že ženských spolků bylo hodně, ale ne každý dokázal pomoci ženám ve snaze dosáhnout vytyčeného cíle nebo jim pomoci v dané aktuální situaci.

Dá se říci, že spolky svým působením ve společnosti daly naději obyčejným ženám mít možnost lepšího a svobodného života.

1.5 Spolky v českých zemích

V 2. polovině 19. století významnou roli v rozvoji feministického hnutí hrají ženské spolky, jejichž cíle byly blízce spojeny s vlasteneckým úsilím. Členství v dobročinných a vzdělávacích spolcích bylo prestižní záležitostí. Největší zastoupení dívek pocházelo ze střední vrstvy měšťanské společnosti. Členství umožňovalo svobodným, a dokonce i vdaným ženám opustit domácí starosti, zapojit se do sféry vzdělání a dobrovolnictví. V rámci spolku byly často organizovány různé kurzy nebo přednášky.³⁹

Starší generace sledovala nové trendy, ale nepodporovala je. Vysvětluje se to především jiným vychováním, které bylo založeno na odlišné roli ženy ve společnosti. Samozřejmě pouštět své dcery do jiného světa, než jim je známo, matky nechtěly, věřily, že tato cesta není správná a obávaly se, že jejich dcery tímto způsobem nedosáhnou kvalitního života. Tento problém se projevuje v 60. letech 19. století. Ženy, které byly o generaci starší, se k počínající emancipaci stavěly dost konzervativně, ale záleželo jim na prospěchu svých dětí.⁴⁰

Problematicke rozkolu generace se věnovala ve svých vzpomínkách také Eliška Krásnohorská: „Ubohá, dobrá má matička Nevěděla si rady. Zdálo se jí, že někdo chce z náručí pečlivé její lásky vyrvati dítě, které bez její ochrany musí propadnouti neblahému míru a zmatku. Vždyť současně se Světloú přikročily k nám zvěsti netušené, zrozené novou

³⁷ КОВАЛЬЧУК, Олена, ПОТАПЮК, Лілія. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19 - початок 20 століття). *Людознавчі студії: Педагогіка*.

³⁸ Tamtéž str. 66.

³⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str.53-54.

⁴⁰ Tamtéž.

dobou. (...) Ovšem jsme my dívky pak doma se živým zájmem vypravovaly o těchto novinkách, vylučovaly různé práce strojově a vykládaly o obsahu přednášek. Nerozvážily jsme, jakou bolest působily jsme tím své matce. Nemohla zapomenout aspoň mně, že v sobě nosím povážlivé touhy, kterých můj domov nespĺňoval, a každá ta nadšená naše zvěst o podivuhodných novotách působila na ni, jako bychom po nich stůj co stůj bažily a si stýskaly, že nemůžeme užívat výhod jejich. Lekala se jich jako živlu nepřátelského, který ohrožoval naši spokojenost, podřýval náš klid a mír, náš skromný a střízlivý názor na život, slovem podmínky našeho štěstí.“⁴¹

Ve spolcích se nikdy neprosazovaly myšlenky politického rázu, například získání volebního práva nebo možnosti být součástí politické strany. Politika byla až do 20. století pro ženy nedostupná.⁴²

První ženský spolek, který vznikl v Čechách, se jmenoval Slovanek, bohužel jeho působení bylo krátké. V jiných částech země se spolky objevily později.

Mezi nejznámější spolky, které byly založeny v Čechách, patří Spolek sv. Ludmily, Ženský výrobní spolek český a Americký klub dam.

Všechny spolky spojuje jeden rys, a to možnost pomoci ženě. Pro dosažení společného cíle reprezentoval každý spolek určitý směr činnosti. Důraz je kladen buď na charitativní činnost (Spolek sv. Ludmily), obecně na vzdělání (Vyšší dívčí škola, Americký klub dam) nebo vyučování praktických předmětů (spolek Domácnost a jeho kuchařská škola).⁴³

Spolek sv. Ludmily

Spolek byl založený v roce 1851. Do 1. poloviny 60. let byl jediným ženským spolkem v Čechách. Rozkvět spolku začíná příchodem Marie Reigrové-Palacké. Karolína Světlá je považována za srdce spolku. Ve svém životě pomáhala dětem a nezaopatřeným matkám. Jak je výše zmíněno, původním posláním spolku byla charitativní činnost (podpora chudých vdov nebo výuka pletení či šití chudých děvčat).⁴⁴

Marie Reigrová zdůrazňovala, že vzdělání chudých žen musí být jiné než příprava na fyzicky náročné práce, které byly špatně placené. Chtěla pro chudé dívky takové vzdělání, které jim dá možnost mít stálou práci a jistý peněžní příjem. Dá se říci, že se jí to podařilo. Časem pod spolkem vznikla ženská průmyslová škola. Ne každá dívka se tam mohla dostat. Marie Reigrová-Palacká vybírala mezi nejvíce chudými dívkami z farních škol, tedy

⁴¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 54-55.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž str. 68-75.

dvanáctileté a třináctileté. Při výběru se vždycky radila s učiteli a faráři. Musela to být ta nejpilnější děvčata: „Účel spolku našeho zdá se mi býti napomáhati chudinské třídě ženského pohlaví v městě našem. To dítí se může cestou dvojí: pomáhati v bídě postaveným, a předejítí bídě této u nedospělých. První děje se podporou, druhé mělo dosaženo býti školou.“⁴⁵

Škola začala svou výuku 8. 5. 1865. V prvním ročníku do školy nastoupilo 48 žákyň. Vzdělávání se lišilo od obecných škol, průmyslové školy se zaměřovaly na výcvik v odborných předmětech. Bohužel po odchodu Marie Reigrové-Palacké se spolek vrátil k charitativní činnosti a škola postupně upadala.⁴⁶

Americký klub dam

V polovině 60. let 19. století se objevuje nový spolek. Za jeho zakladatele se považují dvě významné osobnosti, a to Vojta Náprstek a Karolina Světlá. Mezi členkami byly i ty, které spolupracovaly se Spolkem sv. Ludmily.⁴⁷

Vojta Náprstek byl jednou z nejpopulárnějších osob ve městě: „Byl sběratelem, mecenášem, zastáncem ženských práv, propagátorem technických novinek, zakladatelem organizované turistiky a členem pražského zastupitelstva.“ Právě jeho přednášky z části proslavily sám spolek. Každá přednáška zpracovávala určitá témata, která byla vybírána podle zájmu a potřeb žen. Jedna z přednášek například představila téma týkající se zahraničních strojů a jejich pomoci v domácím prostředí. Vojta Náprstek chtěl především ukázat, že ženy patří mezi muže, že jsou stejně chytré a mohou velmi přispět společnosti: „Ženská má zajisté tolik nadání jako mužský, proč by se nemohla účastniti ve vyšších úkolech života, když ji lidský důmysl všelijakých nízkých zaneprázdnění zbavuje?“⁴⁸

Činnost samotného spolku se dá shrnout do několika bodů. Především to bylo vzdělání, následně dobročinnost a zábava a v neposlední řadě pomoc při zřizování průmyslového muzea. Pro dosažení těchto bodů spolek prosazoval přednášky, výlety, výstavy, organizoval sbírky pro chudé a také podporoval ústav pro opuštěnou mládež.⁴⁹

Tělocvičný spolek paní a dívek pražských.

⁴⁵BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 62.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž str. 80.

⁴⁹ Tamtéž.

Jedním z nejnámějších spolků se stal Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Působil od konce 60. let 19. století. Spolek vznikl z iniciativy Miroslava Tyrše.⁵⁰

Spolek byl zakládán z důvodu zlepšení zdravotního stavu žen. Až dosud byl tělesný pohyb v dívčí výchově nedůležitý. Hlavně móda oné doby (krinolína a korzet) ničila zdraví žen. Spolek dal nový pohled na tělocvik jako další způsob trávení volného času a osvobození od tradičních představ společnosti.⁵¹

Od 70. let se ve spolku objevuje hudební výchova a vzdělávací činnosti. Vzdělávání žen probíhalo formou pravidelných přednášek. Záslouhou Kateřiny Fügnerové se organizace mohla později pyšnit i vlastní knihovnou.⁵²

Až do 20. století si spolek zachoval svoji právní subjektivitu, ale v roce 1902 byl začleněn do České obce sokolské, což v budoucnu nepřineslo spolku nic dobrého. V březnu 1912 byl přejmenován na Ženský odbor Sokola pražského.⁵³

Ženský výrobní spolek český

V 70. letech 19. století vznikl Ženský výrobní spolek český z iniciativy Karoliny Světlé za účelem přiblížení informací ze světa obchodu a průmyslu. Zároveň ale byla založena škola zaměřena na výuku praktických předmětů. Škola se snažila připravit dívky nejen na roli manželky a hospodyně, ale i pro samostatný život ve společnosti. Škola nebyla zaměřena jenom na chudé dívky, ale zaměřovala se na všechny vrstvy společnosti. Vyučovacím jazykem byla čeština. Časem se nabídka předmětů zvýšila, proto bylo vytvořeno pět různých oddělení:

- Doplnovací vyučování;
- Obchodní škola;
- Průmyslová škola se třemi odbory;
- Výuka jazyků;
- Výuka pro úpravy vlasů.

Přibyly také přednášky se zaměřením na ošetřování nemocných, které ve výsledku měly velký úspěch. Každý rok se počet zákyň zvyšoval, až v 2. polovině 70. let 19. století výrazně převyšoval Vyšší dívčí školu hlavního města Prahy.⁵⁴

⁵⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století* str. 97-103.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

Příchodem 20. století se spolek dostal do obtíží, počet zájemců o vzdělání se začal snižovat. V 1957 Ženský výrobní spolek český zanikl.⁵⁵

Spolek Domácnost a jeho kuchařská škola.

Cílem spolku, založeného roku 1885, bylo poskytnout vzdělání ve sféře domácího hospodaření. Dalším úkolem bylo stvořit vlastní kuchařskou školu, v níž se dívky budou moci naučit kuchařskému umění. Výuka byla zahájena na konci téhož roku.⁵⁶

S tímto obsahem výuky nesouhlasil Vojta Náprstek. Pro něho to bylo zklamání ve sféře postavení žen ve společnosti, znamenalo krok dozadu. Jeho přednášky poskytovaly znalosti mimo hranice domácnosti.⁵⁷

I přes to, že hodně spolků zastávalo podobný názor jako Vojta Náprstek, spolek se svou školou měl úspěch a našel si své příznivce. Velkou podporu spolku vyjádřila také Marie Červinková-Reigrová: *“Taková hospodářská výuka by pro děvčata u nás byla velice potřebná.”* Spolek fungoval v 1. polovině 20. století a v 50. letech 20. století zanikl.⁵⁸

2 Olha Kobyljanská a Karolina Světlá, jejich tvorba

Druhá kapitola obsahuje krátký popis ukrajinské a české literatury 2. poloviny 19. století, také se vystihuje život autorek a jejich tvorby.

2.1 Ukrajinská literatura druhé poloviny 19. století

Dnes se obecně uznává, že doba zrodu feministických myšlenek se datuje do renesance se svým postojem k člověku jako spolutvůrci Boha. V této době se objevily první traktáty Christiny de Lysander a Cornelia Agrippy, které otevřeně hovořily o potlačování ženských osobností a nespravedlivém zacházení se ženami ze strany společnosti. Co se týče ukrajinské literatury, feministické myšlenky se sem dostaly s určitým zpožděním, právě až v 19. století, zato ale měly ve společnosti rychlý vzestup.⁵⁹

⁵⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 104-122.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž str. 124-130.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž str. 130.

⁵⁹ [Anonym]. *Фемінізм в українській літературі кінця 19 - початок 20 століття* [online]. In: , Освіта.ua. 2011, s. 6 [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/14034/.

Do dějin ukrajinského kulturního procesu se toto období se zapsalo významnými úspěchy, které se staly hlavními prvky při formování projektu nového ukrajinského člověka. Zejména v západoukrajinských zemích měl tento proces v kulturním aspektu určitá specifika a byl poměrně dynamický. Toto období se v Haliči vyznačovalo mimořádně plodným rozvojem vědy, literatury, dramatu, tisku a žurnalistiky.⁶⁰

V literatuře byly hlavní umělecké změny spojeny se vznikem ukrajinského modernismu. Na rozdíl od evropského modernismu nebyl raný ukrajinský modernismus pouze estetickým, ale také kulturním a historickým fenoménem.⁶¹

V této době se v literatuře řešil hlavně konflikt mezi lidovým uměním, které se zaměřovalo na zachování kulturní a národní identity, a modernismem, novým estetickým a politickým principem, jenž se zaměřoval na celoevropský proces a jeho univerzalizmus.⁶²

Výskyt ženských a feministických aspektů v kontextu ukrajinské literatury přelomu století přispěl k modernizaci ukrajinské kultury a jejímu posunu směrem k té evropské. Lesja Ukrajinka a Olha Kobylyjanská se jako představitelky nové generace pokusily zničit dominantní ideologii v oblasti kultury. Díky jejich činnosti pronikly do ukrajinské literatury takové formy a struktury evropské tvůrčí zkušenosti, jako je intelektuální, individuální a kulturní reflexe, mytologické formy neofolklorismu, symbolismus a prvky psychoanalýzy. Tyto tendence a nové myšlenky umožnily v prvních dvaceti letech 20. století mladším spisovatelům modernizovat ukrajinskou literaturu.⁶³

2.2. Olha Kobylyjanská

Slavná ukrajinská spisovatelka Olha Kobylyjanská se narodila 27. listopadu 1863 ve městě Hura Humora v tehdejší Rakousku-Uhersku. Rodina Kobylyjanských byla rozvětvená, její otec (Julián Kobylyjanský) byl drobný státní úředník, původem Haličan, ze šlechtického rodu, který pocházel z Naddniproňščiny (region na území tehdejší Ukrajiny), a byl přesvědčený "Moskvan", tedy ten, který podporoval vládu Ruského impéria. Její matka (Marie Kobylyjanská) pocházela z rodu Warnerů a náležela k polsko-německé rodině. Olha vyrůstala jako čtvrté ze sedmi dětí (sourozenci Julián, Stěpan, Oleksandr, Volodymyr, Maksymilian a Jevhenija) v multikulturním prostředí, kde se hovořilo ukrajinsky, polsky a německy. V roce 1868 byl Julián Kobylyjanský přeložen do služby v Suceavě, kde se Olha

⁶⁰ [Анонім]. *Фемінізм в українській літературі кінця 19 - початок 20 століття*.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

Kobylanská spřátelila s Olhou Ustijanovyčovou, dcerou ukrajinského spisovatele a místního kněze Mykoly Ustijanovyče. Později se rodina Kobyljanských přestěhovala do Kim Polunga (dnešní Rumunsko). Tam Olha absolvovala čtyřtřídní německou základní školu, přičemž hodně času věnovala sebevzdělávání. Fascinovala ji díla z oblasti sociologie, politologie a filozofická pojednání. Budoucí spisovatelka ráda hrála na klavír, citeru a drymbu, dobře kreslila a věnovala se divadlu. Velký vliv na formování její osobnosti měli její starší bratři Maxmilián a Julián, kteří studovali v Černivcích a nosili sestře knihy, především německé klasiky. Olha také navštěvovala soukromé hodiny, aby se zdokonalila v ukrajinském jazyce.⁶⁴

Na začátku kariéry psala svá díla v němčině, ne příliš literárně, ale německy, a pak je začala překládat do ukrajinštiny. Ne všichni kritici spisovatelku podporovali, ale to ji nezastavilo. Patří mezi ně Ivan Franko (významný ukrajinský básník, prozaik, dramatik, folklorista, literární kritik a dokonce i ekonom). Pro Olhu byl jakýmsi učitelem a vzorem v literatuře. Zároveň její díla poměrně ostře kritizoval, což se Kobydianské nelíbilo. Sám Franko zdůrazňoval, že od samého počátku spisovatelčiny kariéry nepochyboval o jejím talentu, který bylo třeba rozvíjet.⁶⁵

V roce 1880 dokončila Olha Kobyljanská svůj první německy psaný román *Hortensie aneb Esej ze života dívky* a v roce 1883 román *Vůle nebo osud*. Poté vytvořila alegorické skici "Ty jsi zázrak" (1885), "Jehla a dub" (1886) a německojazyčnou povídku "Ona se vdala" (1886), kterou přepracovala a vydala v ukrajinštině pod názvem "Člověk" (1891). K přechodu na ukrajinštinu ji aktivně povzbuzovaly její přítelkyně Augusta Kohanovská a Sofie Okuněvská, jež ji seznámily se známou veřejnou činitelkou a spisovatelkou Natalií Kobrynskou. V roce 1888 Olha Kobyljanská začala psát německy příběh *Lorelai*, který byl v roce 1896 vydán v ukrajinštině pod názvem "Princezna". Právě díky této povídce se s ní Lesja seznámila jako se spisovatelkou. Ukrajinka, která si rukopis přečetla, od té doby její tvorbu pozorně sledovala. Obě spisovatelky spolu začaly udržovat úzkou korespondenci a přátelské vztahy, i když mnozí badatelé tvrdí opak, a v roce 1901 Lesja Ukrajinka svou přítelkyni

⁶⁴ ПРОКОПЧУК, Юлія, СІДЛЯР, Ігор . *Бібліографічний покажчик "Ольга Кобилянська (до 155-ї річниці від дня народження)"* [online]. 1. Чернівці: РОДОВІЗ, 2019 [cit. 2023-05-07]. ISBN 978-966-8225-598. Dostupné z: [file:///D:/Downloads/Pokazchik_kobilyanska%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/Pokazchik_kobilyanska%20(1).pdf).

⁶⁵ НАСНКО, Михайло. *Художня література України: Від міфів до модерної реальності*. 1. Київ: Просвіта, 2008, 1064 s. ISBN 966-8547-38-1. s. 571-572.

poprvé navštívila v Bukovině.⁶⁶ Mnoho vědců je přesvědčeno, že *Nioba* je autobiografickým dílem, které obsahuje podrobnosti o blízkém vztahu obou autorek.⁶⁷

V letech 1868 - 1891 žila Olha Kobyljanská v Kypoluně, Dymce (vesnice v Hlybockém okrese Černivecké oblasti, panství rodiny Weberů, nyní spisovatelčino muzeum - statek) a v Bolechově. V roce 1891 se rodina přestěhovala do Černivců, města, kde Olha Kobyljanská žila až do své smrti. S příchodem do Černivců začalo pro spisovatelku nové životní období, otevřel se jí nový svět. Olha se zde stala součástí okruhu intelektuálů, blíže se seznámila s ukrajinským literárním životem. Pod vlivem svého okolí (Natálie Kobrynské, Sofie Okunevské, Augusty Kohanovské, Mykoly Ivasjuka a Osypa Makoveje) začala psát v rodném jazyce.⁶⁸

Spisovatelka cítila potřebu prohloubit své znalosti a získat tvůrčí podnět pro další psaní. Za tímto účelem hodlala cestovat. Nejvíce ji lákala Vídeň, aby zde mohla navázat užitečné literární kontakty. Realizace těchto záměrů vyžadovala finanční výdaje, které si Olha Kobyljanská nemohla dovolit, a proto opakovaně korespondovala s rakouským ministerstvem školství a náboženských záležitostech (1907, 1913) s žádostí o umělecké stipendium. Aby mohla získat cestovní doklady, požádala Kobyljanská policejní ředitelství v Černivcích o vydání osvědčení o morální a občanské spolehlivosti. Její další žádost na tuto policejní instituci byla datována 22. března 1912 a týkala se shromažďování podkladů k žádosti o znovuvydání důchodu jejího zesnulého otce Juliana Kobyljanského, tajemníka okresní správy, který zemřel 25. ledna 1912.⁶⁹

Již svými prvními díly Olha Kobyljanská upoutala pozornost široké veřejnosti. Německý překladatel, literární popularizátor a kritik Georg Adam o ní hovořil jako o mistryni "jemné psychologické kresby". Zahraniční kritika uznávala prvenství Olhy Kobyljanské v odhalování především ženského charakteru. Téma inteligence prochází celým jejím dílem - od raných povídek a novel až po román *Apoštol černochoů*. Zobrazení života na vesnici, jeho sociálně-psychologických a morálně-etických problémů je druhou vůdčí linií její tvorby (*Žebrák, Země* aj.). Realistické a romantické tendence se v tvorbě Kobyljanské jedinečně

⁶⁶ ПРОКОПЧУК, Юлія, СІДЛЯР, Ігор . *Бібліографічний покажчик "Ольга Кобилянська (до 155-ї річниці від дня народження)"* str. 6-8.

⁶⁷ НАСНКО, Михайло. *Художня література України: Від міфів до модерної реальності*. 1. с. 587

⁶⁸ПРОКОПЧУК, Юлія, СІДЛЯР, Ігор . *Бібліографічний покажчик "Ольга Кобилянська (до 155-ї річниці від дня народження)"* str. 6-11.

⁶⁹ Tamtéž.

propojily v jednom z jejích nejlepších děl - povídky *V neděli ráno jsem vykopala lektvar*, která byla přeložena do mnoha jazyků a úspěšně uvedena i na jevišti.⁷⁰

Ve 20. a 30. letech 20. století spisovatelka navázala kontakty s ukrajinskou literární mládeží v časopise "*Promin*", měsíčníku *Nové cesty* a nakladatelství *Ruch* (Charkov), kde v letech 1927 - 1929 vyšlo devět svazků jejího literárního díla. V tomto období publikovaly černoohorské ukrajinskojazyčné časopisy *Kamenjari*, *Ridnyj kraj*, *Chas*, *Samostijna dumka* a *Chliborobska pravda*.⁷¹

Olha Kobyljanská byla vždy aktivní účastnicí feministického hnutí. V roce 1894 se stala jednou ze zakladatelek *Společnosti ruských žen* a ve své brožuře vysvětlila účel tohoto hnutí *Něco o myšlence ženského hnutí*. Spisovatelka nastolila otázku těžkého údělu měšťanských žen, aktivně se zasazovala o rovnoprávnost žen a mužů a o právo žen na důstojný život. Dne 2. února 1929 se v Černivci konal první sjezd žen v Bukovině, který svolala předsedkyně Společnosti ženského společenství Olha Huzar, stará přítelkyně a spolupracovnice Olhy Kobyljanské. Za nejdůležitější úkoly týkající se vzdělávání a výchovy delegátky uznaly vytvoření Ženského národního fondu, který se měl stát materiální základnou pro otevření ukrajinských soukromých mateřských škol, sirotčince, ženské dílny, dívčího internátu a kurzů čtení a psaní pro děti, které se v souvislosti s romanizací bukovinského veřejného školství nemohly učit mateřskému jazyku. Důležité je, že Kobyljanská byla zvolena čestnou předsedkyní sjezdu.⁷²

Když byla Bukovina připojena k sovětské Ukrajině, bylo jméno Olhy Kobyljanské použito k propagandistickým účelům. V té době byla publikována řada článků, které údajně spisovatelka napsala.⁷³

Na základě usnesení Prezidia Nejvyššího sovětu Ukrajinské SSR č. 339 ze dne 2. prosince 1940 "O přidělení prostředků na oslavy 55. výročí literární činnosti O. Kobyljanské" se v Černivcích konaly oslavy věnované 55. výročí spisovatelčiny tvůrčí činnosti. Předcházelo jí usnesení Prezidia Nejvyššího sovětu Ukrajinské SSR z 27. srpna 1940 "O poskytnutí pomoci člence Svazu sovětských spisovatelů O. Kobyljanské, která žije v Severní Bukovině", na jehož základě bylo spisovatelce přiděleno 10 tisíc rublů. V dokumentech archivního fondu

⁷⁰ ПРОКОПЧУК, Юлія, СІДЛЯР, Ігор . *Бібліографічний покажчик "Ольга Кобилянська (до 155-ї річниці від дня народження)"* str. 6-11.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž str. 5-11

⁷³ Tamtéž.

Černivecké oblastní rady se nachází potvrzení Kobyljanské z 2. září 1940 o přijetí materiální pomoci.⁷⁴

Po vypuknutí 2. světové války a následné okupaci území dnešního Černiveckého kraje zavedly rumunské úřady nad Olhou Kobyljanskou dohled⁷⁵.

Kobyljanská zemřela 21. března 1942 a byla pohřbena v rodinné hrobce na ruském hřbitově v Černivcích. Pohřební průvod byl skromný, čítal zhruba 300 účastníků a bylo zakázáno pronášet projevy.⁷⁶

Za více než půl století vytvořila Olha Kobyljanská desítky povídek, esejí, novel, románů, kritických a publicistických článků, překladů a zanechala po sobě velké množství korespondence.⁷⁷

2.2.1 Člověk

V roce 1887 vyšla povídka "*Ona se vdala*", věnovaná Natalji Kobrynské, známé spisovatelce a veřejné činitelce v Haliči, iniciátorce *Společnosti ruských žen*, která zahájila široké feministické hnutí. Dílo "*Člověk*" vzniklo na základě povídky "*Ona se vdala*".⁷⁸

V roce 1891 ve vesnici Dymka v Bukovině napsala Olha Kobyljanská román "*Člověk*" jako důkladně přepracovanou verzi povídky "*Ona se vdala*".⁷⁹

V roce 1894 byla povídka publikována v časopise *Hvězda*.

2.2.1.1 Děj

Spisovatelka líčí události, které se odehrávají v rodině královského lesního rádce, který měl čtyři dcery a pouze jednoho syna, jehož nejvíce miloval a považoval za svůj největší životní úspěch.⁸⁰ „Pan Laufler byl ženatý a měl čtyři dcery a jednoho syna. Toho posledního nepopsatelně miloval, dokonce ho zbožňoval. To bude pýcha mého života, světlo celé rodiny, muž budoucnosti!“ říkával často své ženě a dobrým přátelům. Laskavá žena, která samotáře rovněž zbožňovala, manželově odvážné předpovědi věřila. Nejednou viděla svého syna ve snu jako lesního rádce, viděla ho jezdit v elegantním kočáře, hrdě na koni, s

⁷⁴ ПРОКОПЧУК, Юлія, СІДЛЯР, Ігор . *Бібліографічний покажчик "Ольга Кобилянська (до 155-ї річниці від дня народження)"* str. 5-11.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž str. 9

⁷⁸ НАЄНКО, Михайло. *Художня література України: Від міфів до модерної реальності*. с. 573-575.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Людина* [online]. [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: <https://1url.cz/prmnu>.

bohatou ženou po boku, jak je dobře přijímán malými i velkými, starými i mladými; viděla ho také jako váženého lékaře-poradce ve společnosti vysokých lidí, kteří s ním přátelsky hovořili.⁸¹

Autorka popisuje význam syna v rodině ve srovnání s dcerou. Narození dívky bylo tak znehodnoceno.

Jedna z jeho dcer, jménem Elena Lauflerová (hlavní hrdinka příběhu), však chtěla jinou budoucnost než tu, kterou pro ni napsala společnost. Spisovatelka ji vykreslila jako vnitřně bohatou, inteligentní, hrdou a schopnou postavit se společnosti. Četla filozofické knihy, hovořila s mladými lidmi, převážně s muži, o "socialismu, darwinismu, otázce žen, otázce dělníků..."⁸² a obhajovala rovnost mezi muži a ženami. Hrdinka touží podobně jako reálné ženy této doby po vzdělání. Snaží se ukázat schopnost žen pomáhat společnosti nejen tím, že porodí děti.⁸³ "Ach, že to musela prožít, že její dcera rozvíjela neženské, statečné, bezbožné názory a mluvila o jakési rovnosti mezi muži a ženami! V takových vlnách by byla nejšťastnější, kdyby se zahrabala do země hanbou a vztekem, její dcera! Dcera lesního rádce vyslovila myšlenku, že ženy by měly mít možnost svobodně studovat na vysokých školách, získat vzdělání na stejné úrovni jako muži; samy se v životě uživit, nečekat jen na manžela, který se stal pouhým útočištěm před hladem a zimou! Jako by ji nikdo nic nenaučil a ona se musela bát o svou budoucnost! Matko Boží: ona, tak krásná, tak úctyhodná, potřebovala něco takového a být tak zjevně povolná."⁸⁴

Její rodiče však nesouhlasili s tím, aby se jejich dcera stala vzdělanou osobou, protože věřili, že žena má být pro muže doplňkem a ozdobou. Jediný, kdo Olenu podporoval, byl Stefan Lijevič, mladý lékař, který po nějaké době studia ve Švýcarsku propadl novým myšlenkám, včetně myšlenky ženské emancipace. Díky němu mladé dívky pochopily, že svět se hýbe a že se mění i postavení žen ve společnosti. Rodiče neměli Stefana rádi, mysleli si, že jejich dcerám říká bláznivé věci, kterým ony věřily a snažily se o ně usilovat. "Co jim neřekl! Bože, smiluj se! A ony ho poslouchaly, jako by to byl apoštol pravdy, který se vznáší mezi nimi a vypráví jim o všech blaženostech nebes. Vyprávěl jim například o studentkách a jim podobných; říkal, že mnohé z nich složily zkoušku s nejlepším výsledkem, a jednou jim řekl (a lhal jako pes), že někteří profesori se oženili se svými studentkami!!! A vyprávěl jim ještě mnoho, mnoho dalších báječných věcí...

⁸¹ Autorský překlad.

⁸² КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Людина*.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Autorský překlad.

- Emancipace žen ve Švýcarsku nebo v jiných pokrokových zemích je dávno vyhraný bod. Člověk se musí stydět, že ženy u nás jsou stále tak daleko za jinými národy; ne že by se nad tím netrápily, aby dosáhly rovnoprávnosti s muži, ale považují to za chiméru."⁸⁵

Olena a Stefan naváží milostný vztah. Plánovali, že se vezmou za dva roky, až se Stefan vrátí ze stáže, avšak nečekaná smrt snoubence na tyfus Oleně zlomí srdce. Otázka smrti je dalším důležitým tématem, kterým se spisovatelka ve svém díle zabývá. Skrz své postavy tvrdí, že po smrti milované osoby váš život pokračuje dál, že není třeba se smrtí dál zabývat.⁸⁶

Bratr hlavní hrdinky, naděje rodičů, přivedl rodinu do bídy hazardními hrami a pitím a nakonec se zastřelil kvůli neopětované lásce. Otec byl propuštěn ze služby za zpronevěru svěřených peněz. Jediné východisko z tíživé finanční situace vidí v Oleně, která se má provdat za bohatého pana K. Tomu se však dívka brání, protože manželství bez lásky považuje za špinavý vztah. Olena se stará o všechny potřeby rodiny. Laufflerovi se přestěhují na vesnici, pronajmou si pozemek a tvrdě pracují. Majitel půdy se ji však rozhodne prodat a nový majitel na ní hodlá hospodařit sám. Olena se snaží najít východisko, protože jako nejsilnější na sebe vzala celou tíhu odpovědnosti za své příbuzné. V její duši se odehrává strašlivý boj. Na jedné straně stojí zrada vlastních ideálů a lásky, na druhé straně povinnost vůči rodině a finanční potíže. Olena po nátlaku i z vlastního rozhodnutí souhlasí se sňatkem s bohatým lesníkem Felsem, kterého ve skutečnosti nemiluje. Společnost zlomila dívku, která se na svět dívala jinak než ostatní.⁸⁷

Napsáním této povídky Olha Kobylyjanská prosazuje myšlenku o potřebě vytvořit takové podmínky pro ženy ve společnosti a změnit systém tak, aby se všichni, zejména ženy, mohli cítit skutečně lidsky a najít své místo v životě. Hlavní hrozbou pro rozvoj žen je sama společnost, která se jich bojí.⁸⁸

2.2.2 Carevna

Příběh má složitou tvůrčí historii. Jeho tvorba a finalizace trvala pět let.

Carevna vznikala v době, kdy se Olha Kobylyjanská ještě zcela nerozešla s němčinou, tudíž text byl původně psán německy a až později ukrajinsky. V roce 1895 bylo dílo

⁸⁵ Autorský překlad.

⁸⁶ КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Людина*.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

publikováno v Bukovinských novinách a v témže roce vyšlo v Černivcích jako samostatné vydání.⁸⁹

Tato povídka mohla mít i jiný název. Dříve ji autorka chtěla nazvat *Bez událostí*, protože samotné dílo je spíše lyrické než epické, později ji hodlala nazvat *Lorelai* (podle jedné z hrdinek básně Heinricha Heineho), jelikož spisovatelka připodobnila vzhled hlavní hrdinky k mořské panně.⁹⁰

Olha Kobyljanská si jako formu pro ztvárnění dění popsaného v povídce *Carevna* zvolila dívčí deník. V tehdejší ukrajinské beletrii se jednalo o novátorský objev.⁹¹

2.2.2.1 Děj

Hlavní hrdinka příběhu Natalka Overkovyč je osiřelá dívka, jež od dětství žije u svých příbuzných, kde je její existence vnímána jako velká přítěž. Trochu připomíná Popelku, ale s tím rozdílem, že dívka nečekala, že ji teta obdaruje a vyřeší její problémy, ale bojovala za své štěstí sama.⁹²

Natálka je nejvíce týrána a ponižována svou tetou Pavlínkou, despotickou, závistivou a cynickou ženou. Zaslepená láskou k vlastním dětem neteř svého muže z celého srdce nenávidí a vyčítá jí každý kousek chleba. V jejích očích neměla ubohá dívka, do toho co mluvit. Její postoj k Natálce jako k přebytečné „hubě“ zdědily i tetiny děti, které svou sestřenicí považovaly za něco podřadného, plebejského. Kromě jiného se teta snažila sirotka přesvědčit, že není krásná a že ji nikdo nepotřebuje. "Vlastně, slyšela jsem jednou tetu říkat strýci (a na to do smrti nezapomenu) osud se k nám zachoval velmi nespravedlivě. Kromě starostí o budoucnost vlastních dětí se musíme zabývat i Natálkou. Je to zvláštní povinnost, Miliechu, a jak k ní přijdeme? Jak k ní přijdeš ty? Já už na sebe ani nemyslím, netruchlím pro ni, Miliechu, ani trochu. Pro mě ta dívka navždy zůstane cizí, i když mě hřeje na hrudi. Ale ty? To, že je dítětem tvé sestry, neznamená, že bys měl ubližovat svým dětem, vždyť to, co jí říkám, bych mohla lépe říct svým dětem. Však ať tam vyrůstá, kdyby měla peníze, vždyť to nic není! Co jsou jí ty čtyři stovky a pár stříbrných lžic a jiné věci, které jí odkázala tvá matka a její příbuzní? Kromě toho, Miliechu, není hezká, já se stěhuji, stěhuji dceru svých synů!

⁸⁹ КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Царівна* [online]. 1. Чернівці: Буковини, 2019, 432 s. [cit. 2023-05-07]. 318680712. Dostupné z: <https://1url.cz/QrmnJ>.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

Oded' vím, že se na některého z nich vrhne, a když ne, tak si vybere některou z dívek: ty jsou ovšem hodné, tak ji budou tolerovat. Myslíš?"⁹³

Natálka Verkovyč je svými příbuznými považována za ošklivou, ale cizí lidé ji přirovnávají k mořské panně Lorelai z *Narene*, princezně, a respektují její vzhled, inteligenci i chování. "Jak jsi dnes krásná!" řekla mi jednou tiše slečna Marie, "jako zlatovlasá mořská víla Lorelai z *Narene*, ale proč jsi tak unavená a smutná? Kdybych nevěděla o okolnostech, ve kterých žiješ, myslela bych si, že se ti po někom stýská." "A co?" zeptala jsem se. Zálibně se usmála a já jsem lhostejně pokrčila rameny."⁹⁴

Spisovatelka vede svou hrdinku krok za krokem po nelehké cestě zklamání a ztrát, chudoby a zbavení občanských práv, přes přehlížení a pohrdání šlechtou.

Natálka i přes zákaz stále bojuje za svá práva číst knihy, komunikovat s muži, odmítnout žít se svým nemilovaným. Jednou, když už hlavní hrdinka ztratila naději v lásku, se málem provdala. Důvodem sňatku byl Vasyl Orjadyn (švagr vrchního lesníka Majevského). Pochybovala ale o něm jako o člověku, který by se jí líbil, především poté, co vyslechla pomluvy. "Tak já ti řeknu, co jsi ještě neslyšela. Orjadyn hrál bláznivou karetní hru. Nejspíš chtěl získat peníze na vědu. Bylo dobré vyhrát, ale jak vrátit to, co prohrál. Tak si stěžoval Majevskému prostřednictvím lichváře, na kterého přepsal svůj majetek (zdedil nějaké sklepy po dědečkovi), a Majevský mu teď musí dát peníze, i když neví, kde je vzít!" Právě tento čin ji přiměl podívat se na něj jinými očima. Nechtěla ho ani vidět, ani slyšet. Přes to jej vyslechla a jeho slova jí vrátila naději, a tak přerušila pouta s rodinou, osvobodila se od nenávistného prostředí, které z ní tolik let vysávalo sílu. V těžkých chvílích životní křížovatky dívka nezradí sebe a své zásady, svůj "kus chleba" si vydobude tvrdou prací. Tím, že se stala společnící paní Markové, se cítila potřebnější, šťastnější a do jisté míry svobodnější. I když to nebylo jejím cílem, chtěla se stát spisovatelkou. Právě tam se seznámila se svým budoucím manželem. I když zpočátku jejím srdci nebyl po chuti. Možná i proto spisovatelka přikládá velký význam tomu, že člověk by neměl být posuzován podle svého vzhledu. Že první dojem může být mylný. Od té chvíle má v Natálčině deníku místo i Ivan Marko (lékař, syn paní Markové).⁹⁵

A co láska? Jedno z hlavních témat příběhu. V povídce měla hrdinka možnost vybrat si manžela, protože měla dva ctitele. Její první láska nás pronásleduje od začátku až do konce příběhu. Autorka nám dala naději, že nakonec budou spolu, ale Nataliino srdce se zamilovalo

⁹³ Autorský překlad.

⁹⁴ Autorský překlad.

⁹⁵ КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Царівна*.

do toho, kdo nad ní nechtěl mít moc, ale měl na srdci její blahobyť. Byl to on, kdo jí dal naději a inspiraci stát se spisovatelkou. Můžeme říci, že našla své místo v životě a prosadila se jako osobnost.⁹⁶

Samozřejmě tu byla jedna osoba, která z Natalijna štěstí radost neměla - její teta. Tu přemohla závist, nechápala, jak se mohlo stát, že sirotek bez peněz a s povýšeneckou povahou se stal šťastným a bohatým. Olha Kobyljanská tak upozorňuje na to, že v životě by měly hrát nejdůležitější roli vlastní zásady a cílevědomost.⁹⁷

Hrdinka dokázala zůstat Člověkem - královnou svého osudu. To je hlavní myšlenka tohoto díla, kterou se nám autorka snaží zprostředkovat.

Dílo Olhy Kobyljanske *Carevna* je aktuální i dnes. Dává jasně najevo, že manželství by nemělo být samo o sobě cílem ženy. Rodina je důležitá, ale nejprve je třeba objevit a pochopit sebe samu, uvědomit si možnosti, kterých může žena dosáhnout.

Příběh nám odhaluje realitu tehdejší doby, ukazuje na hodnoty, podle kterých se tehdy člověk posuzoval.

2.3 Česká literatura v 2. polovině 19. století

Česká literatura v 2. polovině 19. století je pod vlivem dozrívajícího národního obrození. V té době převažovaly vlastenecké tendence. Vlastenectví bylo něčím, co nahrazovalo národní život, který zatím neexistoval. Každý, kdo chtěl být vlastencem, musel umět číst a psát české knihy. Jako motivace pro české autory byla orientace na texty prestižních západních kultur. Každý z představitelů se zapsal v historii do určité generační skupiny:

- Májovci – nazvaní podle stejnojmenného almanachu vydaného Janem Nerudou a Vítězslavem Hálkem. Patří sem také Karolina Světlá, Adolf Heyduk, Sofie Podlipská aj.;

- Ruchovci a Lumírovci – působily o deset let později. Představili se v almanachu *Ruch* a v nejvýznamnějším literárním časopise *Lumír*. Patří sem Svatopluk Čech, Josef Václav Sládek, Eliška Krásnohorská, Jaroslav Vrchlický aj.

Mezi tím do literatury zasahuje feministické hnutí. Ženy pomocí literatury vyjadřují svoji nespokojenost se svým postavením ve společnosti. Autorky se nepodílely jenom na

^{96 96} КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Царівна*.

⁹⁷ Tamtéž.

psaní románů, ale zakládaly spolky, vyučovaly mladé dívky, snažily se prosazovat svoje zájmy ve prospěch budoucnosti.⁹⁸

2.4 Karolina Světlá

Karolina Světlá, vlastním jménem Johanna Nepomucena Rottová, se narodila 24. února 1830 v staropražské obchodnické rodině. Otec byl původem Čech a matka měla kořeny jak české, tak i německé.⁹⁹

Ve dvaadvaceti letech se Johana provdala za středoškolského profesora, rodinného učitele hudby Petra Mužáka, a tak se z ní stala Johana Mužáková. Sám Petr jí napomohl k seznámení se s už známou spisovatelkou Boženou Němcovou, v níž Karolina viděla bojovnici za práva žen. Němcová si hodně stěžovala na postavení žen ve společnosti, na jejich nevzdělanost. S tímto Karolina Světlá s Němcovou značně souhlasila a začaly se objevovat první myšlenky směřující ke snaze o změny postavení žen ve společnosti. Dámy také hodně mluvily o české literatuře, Světlá spíš naslouchala a přijímala různé poznámky známé spisovatelky.¹⁰⁰

Přátelský vztah mezi Světlou a Němcovou se projevil i pojmenováním Karolininy novorozené dcery – Božena. Její mateřské štěstí bohužel netrvalo dlouho, po několika měsících její dcerka tento svět opustila. Pro celou rodinu a především pro matku to byla veliká tragédie, která všechny zasáhla.¹⁰¹

Karolina Světlá byla po smrti své dcery hodně psychicky zničená a nenacházela v ničem potěšení – snoubenec její sestry doktor Podlipský radil, aby změnila prostředí a soustředila svoji pozornost na nějakou zajímavou činnost. Petr Mužák se rozhodl odvést svoji manželku do svého rodiště, kde spisovatelka začala novou etapu svého života.

Karolina Světlá začala svou melancholii zahánět psaním v manželově rodišti ve Světlé pod Ještědem, tam i čerpala náměty pro svá pozdější díla. Pozorovala lidi, vštěpovala si jejich charakter a cíle, se zájmem poslouchala vyprávěné historky a řeč místních při běžných hovorech. Prostý lid autorku velmi zajímal, jeho upřímné prosté chování a přátelské jednání v ní probudilo přátelské vztahy. Ve vzpomínkách se Světlá zmiňovala o této době takto: „Navštívivši hory, neměla jsem tušení, že psátí budu, ale vřelým jsem byla proniknuta přáním

⁹⁸ NOVÁK, Arne. *Stručné dějiny literatury české* [online]. 1. Praha: Městská knihovna, 2021 [cit. 2023-05-07]. ISBN 978-80-274-0684-5. str.302 - 404 Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/51/32/88/strucne_dejiny_literatury_ceske.pdf.

⁹⁹ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina světlá*. Doplnění. Praha: Melantrich, 1980. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. ISBN 12-16-32-027-80.

¹⁰⁰ Tamtéž str. 13-30.

¹⁰¹ Tamtéž.

podívat se národu svému až na dno duše. Bylať jsem ihned přesvědčena, že toho jinak nedocílím, než splynou-li s ním vjedno. Jakmile jsem učinila první kroky po aksamitové pažití ještědských hor, již jsem se stala horáčkou.“¹⁰² Toto vše ji ovlivnilo natolik, že přijala literární pseudonym. Jméno podle své neteře Karoliny a příjmení pravděpodobně podle místa svého aktuálního působiště Světlé pod Ještědem. Tak se na literární scéně objevila právě Karolina Světlá.

Na počátku roku 1858 mladí básníci chystali vydání almanachu „Máj“ a dávali tím světu najevo, že nastupuje nová literární generace. V prvním ročníku almanachu byla otištěna i práce Karoliny Světlé pod názvem *Dvoji probuzení* a znamenala její vstup na českou literární scénu. Jednalo se o první dílo vydané pod jejím pseudonymem, ačkoliv poznámky a celé pasáže této práce zaznamenala formou deníků již během studií. Za tyto své literární počátky byla ze školy vyloučena a dále se vzdělávala v domácím prostředí. Rodina ji od psaní všemi možnými prostředky odrazovala, leč marně. Karolina Světlá se psaní i přes jejich protesty věnovala dál.¹⁰³

I jako spisovatelka se dostala do spolkové činnosti. Byla jednou z iniciátorek založení Amerického klubu dam a potom hlavní zakladatelkou Ženského výrobního spolku českého. Práce ve spolku jí dala nový pohled na svět, novou radost. Inspirace přišla nejen od Boženy Němcové, ale také se nadchla studiem zahraniční literatury a kultury, chtěla, aby se možnost studovat dostala i jiným ženám. Její pohled na spolkovou činnost se v některých momentech lišil od pohledu jiných organizací. Ona sama toužila po tom, aby ženy stály na stejné úrovni jako muži, aby se jim inteligencí a vědomostmi vyrovnaly: „Budeme se krok za krokem ubírat od průmyslu k umění, od práce ruční k práci duševní, výše a výše neustále stopou časového pokroku.“¹⁰⁴ Spisovatelka zastávala názor, že ženy nemají ustrnout ve vývoji, když se společnost neustále rozvíjí. Ačkoliv její manžel očekával od manželství něco jiného, tuto spolkovou činnost Světlé nezakazoval.¹⁰⁵

Další významnou osobností, jež ovlivnila spisovatelskou dráhu Karoliny Světlé, byl Jan Neruda. Pomáhali si navzájem ve sféře psaní, vzájemně se ve své literární činnosti podporovali, a tak se mezi nimi objevily i hlubší, avšak vzhledem k okolnostem nežádoucí city. Neruda ve svých dopisech otevřeně vyjeví své city a žádá Karolinu, aby se stala jeho přítelkyní. I když ani Karolina nezůstala ve svých citech chladná, tuto nabídku odmítá. Vše,

¹⁰² ŠPIČÁK, Josef. *Karolina světlá*. str. 35.

¹⁰³ Tamtéž str. 29-34

¹⁰⁴ UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Praha: E. Uhrová, c2008. ISBN 978-80-254-3002-6 str. 172

¹⁰⁵ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina světlá*. str. 29-34

co tehdy cítila, co si myslela, vyjevila ve své tvorbě (*Na úsvitě, Kříž u potoka, Vesnický román*).¹⁰⁶

Literární dílo Světlé obsahuje nejen romány, ale i novely a povídky, v nichž je zachycena doba josefínská a období národního obrození Českém prostředí (*Zvonečková královna, První Česka...*) Karolina Světlá ve svých dílech také popisuje problematiku měšťanstva, pokryteckou morálku, postavení žen ve společnosti, lásku a náboženství.¹⁰⁷

Další díla její tvorby řadíme k tzv. „ještědským románům“. Tyto práce byly shrnuty do několika svazků (*Prostá mysl a Kresby z Ještědí*), v nich je pět románů a povídek. Velké románové skladby vytvořily vskutku vrcholnou uměleckou základnu celého jejího literárního díla. Přitom Světlá využívala literaturu jako prostředek obecné politické funkce a ke spisovatelskému úkolu přistupovala bez osobních ohledů.¹⁰⁸

2.4.1 Frantina

Román *Frantina* je vrcholným autorčiným dílem, který vznikl na základě vyprávění tchána a Sefky Slukové (pravnučka čeledína Bortoloma).¹⁰⁹

Román je nejdramatičtější ještědskou prací Karolíny Světlé.

2.4.1.1 Děj

Autorka líčí příběh mladé nevšední dívky, kterou vychovával její strýc. On sám viděl v očích mladé dívky touhu po jiném světě, plném společnosti a nových moderních věcí, zatímco on by v takovém světě nebyl ani minutu. I přes to ji za dobu společného života naučil, co nedokázal nikdo jiný - lásku k přírodě. Frantina potkává i mladého chlapce Apolína, se kterým ji pojí přátelský vztah. Chlapec ale po čase zmizí a Frantina jej považuje za mrtvého.¹¹⁰

Dále autorka uvádí do příběhu rychtáře Kvapila. Rychtář byl dobrák a poctivec, ale bohužel byl nemocný. Lidé ho měli rádi, každého vyslechl a případně pomohl v nouzi finančním příspěvkem.¹¹¹

¹⁰⁶ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina světlá*. str. 70-80.

¹⁰⁷ Tamtéž str. 363.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

První dramatickou zápletkou v románu je chvíle, kdy si rychtář z jedné ze svých cest s sebou přivádí na statek Frantinu. Dívku, která se nikomu z místních nezamlouvá. Prvotním důvodem jsou náboženské neshody, vždyť Frantinu považují za pohanku bez křesťanských zásad. Když se Frantina obeznámila s chodem statku a s čeledí, pochopila, že jsou nutné změny prospěšné jak jí, tak i obyvatelům statku a okolí. Postupně začínají změny a s nimi se mění i názor na Frantinu. Velkou oporou je jí mladý šestnáctiletý čeledín, se kterým naváže sesterský vztah. Často si povídali a díky těmto rozhovorům se čtenář dozví vše o jejím původu, o názorech či o vztahu k přírodě. To vše nám Bartoloměj, mladý čeledín, vypráví.¹¹²

Druhou dramatickou situací je den, kdy umírá rychtář. Frantina se začíná bát o svoji budoucnost, až se na statku objeví nový rychtář. Vše se změní ve chvíli, kdy jí lidé vyjádří svoji vděčnost a vyberou právě ji na místo rychtáře.

Vrcholným momentem románu je objevení se jejího přítele z mládí Apolína, kterého považovala za mrtvého. Jejich setkání vyústí v chystaný sňatek a nic lepšího se stát nemůže.

Na pozadí celého románu se ale objevuje i téma loupežníků, kteří okrádají ostatní lidi. Frantina se tento problém snažila vyřešit, avšak bezúspěšně. Nakonec dostane nabídku vůdce loupežníků zajmout a přijme ji, protože netuší, že toho později bude litovat. Nakonec zjistí celou nelítostnou pravdu a přichází o vše, čemu věřila. Děj příběhu vrcholí, avšak čtenář vychází z různých pohledů popisujících dané události a získává dojem, že Apolína zabil vůdce loupežníků. To je i obsahem posledního dialogu mezi Frantinou a čeledínem Bartolomějem, kde čtenář zjistí skutečnou pravdu o její ženichu.¹¹³

Autorka v románu nastiňuje konflikty mezi společenskými vrstvami, sociální rozdíly, problémy vycházející z náboženských předsudků, v trestné činnosti – loupežnictví a v neposlední řadě poukazuje na konflikty vznikající z postavení ženy jako vůdce, nadřazeného. Karolina Světlá poukazuje na organizační schopnosti hlavní hrdinky. Nastiňuje otázku rovnosti mužů a žen ve společnosti a všímá si toho, zda ženy dokáží přispívat společnosti stejně jako muži.¹¹⁴

2.4.2 Kantůrčice

Kantůrčice je jedním z nejznámějších děl Karoliny Světlé. Román poprvé vyšel v roce 1869 v časopise *Květy*.¹¹⁵

¹¹² SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ SVĚTLÁ, Karolína. *Kantůrčice*. 36. 1. Praha: Československý spisovatel, 1977. Slunovrat. ISBN 22-026-77.

Žánrově by se dílo dalo zařadit mezi povídku a román, ale také se místy objevují prvky novely. Ovšem svým rozsahem se řadí k románům.¹¹⁶

2.4.2.1 Děj

Autorka přibližuje život v jedné vesničce Ještědsko-Kozákovského hřbetu. Hlavní hrdinkou příběhu je asi dvacetiletá dívka Enefa Podhájská, která žila se svým dědečkem a mladším bratrem Jeníkem v malé chaloupce pod Ještědem. Enefa je prostá vesnická dívka, charakterizuje ji povahová jemnost a smysl pro krásu. Enefa kromě šití ovládala bylinkářství a léčitelství. Tuto schopnost získala po svých předcích, a mohla tak pomáhat lidem. Okolí Enefu považovalo za nejmoudřejší dívku, proto se jí dostalo přezdívky Kantůrčice.¹¹⁷

Další důležitou roli v příběhu zastává rodina paní Mrákové, která je na rozdíl od Podhájských bohatá. Paní Mráková je vdova, má syna Otakara, který studuje v Praze pod dozorem strýce.¹¹⁸

Děj se rozvíjí v jeden pozdní večer v chaloupce u Podhájských během návštěvy paní Mrákové se služkou Ankou. Paní Mráková si u Enefy objednala ušití dvaceti košil pro svého syna Otakara, jelikož se stal konečně doktorem a brzy má přijet na návštěvu. Enefa nevěděla, jak syn selky vypadá, ale z jejího vyprávění a po přečtení básní ze sbírky, kterou syn své matce zaslal, se jí zdál být moudrým a dobrotivým. Ušití košile pro syna paní Mrákové dělalo dívce radost.¹¹⁹

Den příjezd syna byl pro paní Mrákovou radostný, a tak se mu snažila ve všem vyhovět. Překvapení pro ni bylo vyprávění Otíka o jeho životě v Praze, o kamarádech, s kterými chodil do hospod, a o dívkách, se kterými se miloval, kdy se mu zachtělo a navíc bez žádných závazků. Matce se to příliš nelíbilo a pokaždé vyjádřila svůj názor na takový bujarý život.¹²⁰

Jelikož Otík neměl co na práci, procházel se po okolí a potkává krásnou neznámou dívku. Když se vrátil domů, zeptal se na ni matky a dozvěděl se o nejslavnější dívce v okolí. Zamiloval se a chtěl se s Enefou opět setkat, proto vymyslel plán. Předstíral bolest hlavy, aby ho dívka mohla přijít vyléčit.¹²¹

¹¹⁶ SVĚTLÁ, Karolína. *Kantůrčice*.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

Dědeček nechtěl Enefu k Mrákovým během Otíkovy přítomnosti pouštět, domníval se, že různé sociální skupiny k sobě nepatří. Nepustil Enefu z domu, ale oba dva se velmi milovali a trápili se. Rozhodnutí dědečka změnila až sama paní Mráková, která ho přesvědčila o tom, že lepšího ženicha pro svou vnučku nenajde. Od této chvíle chodil Otakar za Enefu denně, vykládal o životě v Praze, o svých cestách do jiných zemí.¹²²

Další dramatickou částí románu se stal příjezd Otíkových přátel z Prahy, kteří se o jeho vztahu s Enefu dozvěděli a začali ji před ním urážet a ponižovat ji. Otík nechtěl, aby ponižovali i jeho, a proto se vymluvil, že známost s touto dívkou nic neznamena stejně jako setkání a vztahy s dívkami v Praze. To však zaslechne Jeník a vše Enefě vypráví. I když se Otík snaží vše vysvětlit, dívka mu odpustit nedokáže. Otíka urazí, že Enefa jeho omluvy nevyslyšela a s nenávistí odjíždí se svými přáteli zpět do velkoměsta. Ačkoliv se chtěl pomstít, jeho plány získat dobré pracovní místo a bohatě se oženit, nevyšly, navíc neustále na dívku myslí. Nakonec se vrací zpět s myšlenkou na usmířenou. Po návratu chce Enefu vyhledat, vyjádřit jí své city, omluvit se a přiznat své chyby. Otíkovy se to podařilo a celý rozhovor byl velmi emotivní, nakonec se ale Otíkovi podařilo Enefu přesvědčit, že vše myslí upřímně.¹²³

Hlavním námětem románu je zachycení lásky mezi jedinci, kteří zastupují různé společenské vrstvy, vyvrací tvrzení stereotypních předsudků. Na příkladu hlavní hrdinky poukázala na schopnost žen vykonávat stejnou profesi jako muži. Enefa se naučila šít, přičemž šití bylo doménou mužů. V pozadí románu autorka popisuje přírodu hlavně okolí Podještědí a přibližuje život tehdejší společnosti.

3 Komparace obsahu a života Olhy Kobylyjanské a Karoliny Světlé

Ženské hnutí překonalo v 2. polovině 19. století mnoho překážek a prošlo obtížnou cestou vývoje. Mezi jejích úspěchy patřilo vytvoření vzdělávacího systému, vybojování občanských a politických práv a rozsáhlá charitativní a sociální činnost. Humanistická povaha ženských aktivit přispěla ke zvýšení kulturní úrovně společnosti v různých zemích. Počáteční vývoj ideologických základů feminismu skončil formováním jeho filozofické doktríny až v

¹²² SVĚTLÁ, Karolína. *Kantůrčice*.

¹²³ Tamtéž.

meziválečných letech 20. století. Nicméně samotné feministické hnutí postupně přerostlo v mocný faktor společenského pokroku, který významně ovlivňoval sociokulturní a sociálně-politické procesy ve společnosti.

Ženské hnutí má počátky v 2. polovině 19. století. V Českých zemích a na západní Ukrajině se rozvíjelo odlišně než v ostatních zemích. České země měly zpoždění oproti evropským zemím, například Francii, a USA., a Ukrajina oproti celému Západu. Ženy v těchto dvou zemích nechtěly jen rozšíření svých vlastních práv, ale podílely se také na rozvoji a úrovni společnosti.

Spisovatelky Olha Kobyljanská a Karolína Světlá mají různou národnost, ale v jejich tvorbě je možné najít mnoho podobných či společných prvků.

Spojuje je především budování společnosti a rovnoprávnost žen. Kromě vlastní literární činnosti se aktivně zapojily do činnosti ženských spolků. V Rakouském císařství, z něhož pochází Karolína Světlá, byl široký výběr spolků s různým zaměřením. Dá se říci, že si dívky samy mohly vybrat směr, kterým se bude ubírat jejich život. Na západní Ukrajině, především v Haliči většina spolků zaměřovala na vzdělání, které školní systém dívkám nedával.

Karolína Světlá většinu svého života věnovala spolkové činnosti. Svoji aktivitu začala ve spolku *Americký klub dam* a časem byla hlavní zakladatelkou *Zemského výrobního spolku ženského* umožňující studium dívkám, které se chtěly vzdělávat a rozšiřovat svůj talent. Olha Kobyljanská je považována za jednu z prvních feministek na území tehdejší Ukrajiny. Spolu s Natalií Kobrynskou (i ženského hnutí na Ukrajině) působila ve spolku *Asociace ruských žen*. Kobyljanská se více podílela na literární tvorbě než na spolkové činnosti.

Nejvýraznější literární tvorba Karoliny Světlé se datuje zejména do 2. poloviny 19. století. Olha Kobyljanská působila od 2. poloviny 19. století až do 1. poloviny 20. století. I přesto, jak již bylo řečeno, jejich tvorba nese jak společné rysy, tak i ty odlišné.

Tvorba autorek se tedy mírně liší, i když mají společný záměr. Hlavními hrdinkami ve výše uvedených knihách jsou mladé ženy, sirotci, jak to je například v *Carevně*, *Frantině* a *Kantůrčici*, jen v díle *Člověk* má hlavní hrdina vlastní rodinu. Ani jedné z hrdinek se ve společnosti nebo v rodině nedostane plného pochopení, vždy se objeví kritika jejich jednání či chování nebo rozhodnutí. Až po bližším poznání jejich charakteru se objeví názorová změna. Všechny hlavní hrdinky také pocházejí z nižších vrstev společnosti. Osudy dívek byly hodně podobné hlavně tím, že vždycky hrála důležitou roli láska. Autorky kladou důraz na cíle, jichž chtěly dívky dosáhnout. Tím hlavním je snaha být milována a mít partnera, který by ji ve všem podporoval a rozuměl jí.

Ve *Frantině* a *Člověku* spisovatelky poukázaly na lásku jako na jednu z nejdůležitějších věcí, jako na nejdůležitější cíl. Ale závěrem se díla liší. Karolína Světlá viděla lásku, kterou je možné zažít jen jednou, což se u Olgy Kobylyjanské nejeví tak jednoznačně: v *Člověku* hlavní hrdinka nedokázala najít dalšího partnera, ale dokázala žít dál. V *Carevně* se zase postavy zaměřují na rozvoj vlastního a lásku řeší již jako pouhý doplněk, i když s určitým uspokojením.

Kobylyjanská se v některých dílech nebojí otevřít ženská téma, především téma ženského vzdělání. Dalším tématem je postavení ženy v rodině, především ženy neprovdané či sirotek. Karolína Světlá se věnuje jinému tématu, a to především rozumovým schopnostem.

Mezi tím se rozvíjelo jiné téma, které se týkalo Ukrajiny i Českých zemí. Jednalo se o problematiku týkající se vrstev společnosti. Obě autorky se na toto téma dívaly rozdílně. Kobylyjanská poukazovala především na nedostatky ve finanční oblasti bránící dívkám ve vzdělávání. Světlá kladla důraz na téma národa, na ekonomickou situaci těžce pracujících a poukazovala na nespravedlnost týkající se sociálně níže postaveného člověka, zároveň odsuzovala panstvo a vládu.

Spisovatelky své hrdinky charakterizovaly co možná nejlépe. Jim dané vlastnosti měly být prostředkem k dosažení vytyčeného cíle. Takto to bylo jak v *Carevně* od Kobylyjanské, tak ve *Frantině* od Světlé.

Mimo jiné je v dílech často zmíněné téma přírody. Autorky milovaly přírodu, a tak to přenesly do své tvorby, v případě Kobylyjanské jsou to hory na Bukovině a u Světlé Ještěd a jeho okolí. Je možné označit tento prvek za autobiografický, jelikož dívky/literární hrdinky milovaly přírodu a ta je, ačkoliv skrytě, též ovlivnila.

Emocionální stránka v tvorbě je značně a barvitě vylíčena. Autorky se do nejmenších detailů snažily popsat vnitřní svět klíčových postav. Dalo by se říci, že každý povzdech, každý dlouhý pohled v sobě skrýval určitý význam, dokresloval celou situaci a mohl ji i částečně vysvětlit. Vnitřní prožitky byly zobrazeny realisticky a autorkám se nedá upřít schopnost dokonale vyjádřit každý záchvěv emocí.

Karolína Světlá se navíc věnovala kritice náboženství. Ve svém díle *Frantina* autorka poukazuje na odsouzení hlavní hrdinky jen proto, že se vymykala běžnému pojetí věřícího člověka. Ateismus byl pro tehdejší společnost problém, možná i proto se Kobylyjanská tomuto tématu zcela vyhýbá.

Závěr

Na příkladu děl různých autorek s odlišnou národností můžeme pozorovat shody a rozdíly nejen na formě, ve které psaly, ale i v tématech, které autorky do své tvorby umístily. Hlavním tématem byla žena. Karolina Světlá i Ola Kobyljaská si uvědomovaly, že postavení ženy ve společnosti je potřeba řešit, že tato otázka je aktuální a zaslouží si odpověď. Braly ženu jako osobnost, jež má stejné schopnosti a dovednosti jako muž a může být společnosti neméně užitečná.

Autorky se celý svůj život zabývaly problematikou žen, každá si ale vybrala jiný způsob. Světlá, i když se věnovala psaní, většinu svého života věnovala spolkům. Pro ni samotnou se na prvním místě stalo vzdělání, které dívky ve svém životě potřebovaly. Na rozdíl od Světlé se Kobyljanská věnovala spíše literární činnosti, ačkoliv ani jí nelze upřít i činnost spolkovou.

Každá z nich do ženského hnutí přinesla něco svého, něco, co dokázalo jiným dát možnost se zamyslet a řešit daný fakt. V dnešní době nedokážeme procítit přelomový moment, ale můžeme být vděční, protože dnes máme to, o co se původně ženské hnutí snažilo.

Bibliografie:

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-7277-241-4.

ŘÍHA, Ivo. *Možnosti četby: Karolina Světlá v diskurzu literární kritiky druhé poloviny 19. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-035-2.

HŮLKA, Rudolf a KOBYLJANSKÁ, Olha. *V zelených horách*. 83. 1. Praha: státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

SVĚTLÁ, Karolina. *Černý Petříček*. 10. 11. Praha: Československý spisovatel, 1973, 473 s. Slunovrat.

SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961.

SVĚTLÁ, Karolína. *Kantůrčice*. 36. 1. Praha: Československý spisovatel, 1977. Slunovrat. ISBN 22-026-77.

SVĚTLÁ, Karolina. *První Češka*. 6. Praha: L. Mazáč, 1939.

SVĚTLÁ, Karolina. *Zvonečková královna*. Praha: L. Mazáč, 1941

ŠPIČÁK, Josef. *Karolina světlá*. Dopl.3. Praha: Melantrich, 1980. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. ISBN 12-16-32-027-80.

UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Praha: E. Uhrová, c2008. ISBN 978-80-254-3002-6.

ГРИЦЮТА, Микола, КАЛЕНИЧЕНКО, Ніна. *Історія української літератури: Том п'ятий*. Київ: Наукова думка, 1968, с. 177-208.

ДЕМСЬКА-БУДЗУЛЯК, Леся. *Ранній український модернізм*. 3. 1. Харків: Ранок, 2009, с. 103-126. ISBN 978-966-672-515-1.

КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Твори в п'яти томах*. 2. 1. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1962.

НАЄНКО, Михайло. *Художня література України: Від міфів до модерної реальності*. 1. Київ: Просвіта, 2008, 1064 с. ISBN 966-8547-38-1.

Internetové zdroje:

NOVÁK, Arne. *Stručné dějiny literatury české* [online]. 1. Praha: Městská knihovna, 2021 [cit. 2023-05-07]. ISBN 978-80-274-0684-5. Dostupné z:

https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/51/32/88/strucne_dejiny_literatury_ceske.pdf

[Аноним]. *Фемінізм в українській літературі кінця 19 - початок 20 століття* [online]. In: , Освіта.ua. 2011, с. 6 [cit. 2023-05-07]. Dostupné z:

https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/14034/

БОГАЧЕВСЬКА-ХОМ'ЯК, Марта, ВЕСЕЛОВА, Олександра. *Жіночий рух в Україні*. In: *Енциклопедія історії України* [online]. 3. Київ: Наукова думка, 2005, с. 160-161 [cit. 2023-05-07]. ISBN 966-00-0610-1. Dostupné z:

<https://www.printfriendly.com/p/g/GCpD8B>

КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Людина* [online]. [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: <https://1url.cz/prmnu>

КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. *Царівна* [online]. 1. Чернівці: Буковини, 2019, 432 с. [cit. 2023-05-07]. 318680712. Dostupné z: <https://1url.cz/QrmnJ>

КОВАЛЬЧУК, Олена, ПОТАПЮК Лілія. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19 - початок 20 століття). *Людинознавчі студії: Педагогіка* [online]. 2017, (5/37), 11 [cit. 2023-05-08].
Dostupné z: [1url.cz/brmYC](http://url.cz/brmYC)

ПРОКОПЧУК, Юлія, СІДЛЯР, Ігор . *Бібліографічний покажчик "Ольга Кобилянська (до 155-ї річниці від дня народження)"* [online]. 1. Чернівці: РОДОВІЗ, 2019 [cit. 2023-05-07]. ISBN 978-966-8225-598. Dostupné z:
[file:///D:/Downloads/Pokazchik_kobilyanska%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/Pokazchik_kobilyanska%20(1).pdf)

ПОТАПЮК, Лілія. Жіночий рух та освіта на Західній Україні: Історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехнічного інституту: Гуманізація і гуманітаризація технічної освіти* [online]. 2010, (6), 15-19 [cit. 2023-05-07]. ISSN 1997-9266. Dostupné z: <https://1url.cz/lryKD>

Резюме

Ця бакалаврська робота розвиває тему зародження жіночого руху та його прояви в літературі та в суспільстві в Західній Україні на чеських землях. Початок розвитку феміністичного руху в чеських землях припадає на другу половину 19 століття. На Україні жіночий рух набуває обертів на кінець 19 століття та розвивається в першій половині 20 століття, де жінка себе затверджує як особистість. Основним прагненням жінок було приєднатися їх до вирішення громадських проблем. В чеських землях біля народного відродження набирає обертів зародження жінки, показуючи що жінка теж може бути корисною для народу.

Метою цієї роботи проаналізувати та знайти спільні і відмінні елементи феміністичного руху другої половини 19 століття в чеській та в українській літературі.

Праця є поділена на три головні розділи.

Перша капітола в собі містить характеристику доби другої половини 19 століття, політичне становище народів, їхні права та головне як проявлявся феміністичний рух. В кожному народі рух розвивався по різному. Для жінок головним питанням була це їх освіта. В тій добі до жінку не відносились як до особистості, її вважали залежною від чоловіка, а якщо не вийде заміж, то буде тягарем для всієї сім'ї. Освіта могла надати жінці можливість дізнатися про інший світ, який був доступний тільки чоловікові. Хоча заборони навчання для дівчат не було, але все ж таки воно відрізнялося своєю метою та наповненням. Цю та іншу проблематику починають вирішувати жіночі спілки, в яких головною метою було допомогти кожній дівчині і овдовілій жінці в скрутній ситуації. Українські спілки та чеські спілки мають подібну мету, вони старалися заповнити розрив у навчанні дівчат, де було відсутнє середнє базове навчання. Не всі активістки з цим були згодні, тому в чеських землях відкривається спілки, які зосереджуються передусім на підготовленні жінки на роль ідеальної дружини, господині та мами, або на фізичне здоров'я, де займаються спортом тощо.

Друга капітола містить в собі інформацію про життя та творчість двох письменниць – Ольги Кобилянської, представниці української літератури та Кароліни Светле, представниці чеської літератури. Кожна з авторок була яскравим персонажем в літературі. зображували всі гострі теми, які були актуальні, в тому числі і жіноче місце

в суспільстві. Від кожної авторки я обрала два твори, які, на мою думку, відображають необхідність жіночого руху.

Від Ольги Кобилянської я обрала повідку „Людина“, де відкривається питання жінки – особистості та скреслюється політичне становище селян, і роман „Царівна“, головною думкою якого є те, що жінка є незалежна особистість, яка може самостійно вирішувати своє майбутнє. У всіх своїх творах вона зображує прекрасну природу Буковини.

Від Кароліни Светле я обрала два романи з циклу „Єштедські романи“, де авторка зосереджується на житті простих селян. Один з них це роман „Франтіна“, головною героїнею якого є жінка, її ж мудрість спроможна допомогти народові досягти своїх цілей. Другий твір я обрала роман „Кантурчіці“. В цьому романі головною темою була любов між представниками різних соціальних верств. В образі головної героїні авторка вибрала дівчину, яка була бідною але розумною. Нажаль, забезпечити можливість подальшого розвитку дівчина не мала, так як немала потрібну суму грошей. Незважаючи на своє становище, дівчина допомагала кожному, хто цього потребував.

В останній капітолі я порівнюю життя та творчість двох вище згаданих авторок. На основі прочитаних творів описую головні відмінності та відповідності текстів. Передусім зосереджуюся на якостях головного героя та їх долі. Відображу біографічні деталі в творах.

На прикладі творів різних авторів різних національностей ми можемо спостерігати подібності та відмінності не лише у формі, в якій вони писали, але й у темах, які авторки вкладали у свої роботи. Головною темою були жінки. І Кароліна Светла, і Ольга Кобилянська усвідомлювали, що становище жінки в суспільстві потребує вирішення, що це питання є актуальним і заслуговує на відповідь. Вони розглядали жінку як особистість, яка має такі ж здібності та навички, як і чоловік, і може бути не менш корисною для суспільства.

Авторки займалися жіночою проблематикою все життя, але кожна з них обрала свій підхід. К. Светла, хоч і писала багато творів, але більшу частину свого життя вона присвятила жіночим спілкам. Для неї на першому місці була освіта, яка була необхідна дівчатам у їхньому житті. На відміну від Светли, Кобилянська більше присвятила себе літературній діяльності, хоча і їй не можна було відмовити в асоціативній діяльності.

Кожна з них привнесла в жіночий рух щось своє, те, що могло дати іншим можливість замислитися і звернутися до того чи іншого факту. Сьогодні ми не можемо відчувати розвиток феміністичного руху, але можемо бути вдячні, бо сьогодні ми маємо те, чого спочатку прагнула кожна жінка.